

ประเพณี บูชาเสาอินทขิล

1. ความเป็นมาของเสาอินทขิล

ความเป็นมาของเสาอินทขิลจากตำนานอินทขิลหรือตำนานสุวรรณคำแดง ซึ่งพระมหากษัตริย์พญาลิไทแห่งวัดหอยทาบได้รวบรวมไว้ ได้กล่าวไว้ว่า บริเวณที่ตั้งเมืองเชียงใหม่เป็นที่อยู่ของพวกลัวะ ซึ่งเป็นกลุ่มชนในตระกูลภาษามอญ-เขมร และมีความเชื่อในการนับถือผีทั้งผีบรรพบุรุษและผีที่ดูแลสถานที่สำคัญของชุมชนตลอดจนธรรมชาติต่างๆ ที่ให้ความอุดมสมบูรณ์แก่ตนรวมทั้งการเซ่นไหว้รำลึกถึงอยู่มาจนปัจจุบันต่อมาพวกลัวะได้รับความเดือดร้อนพระอินทร์จึงช่วยเหลือด้วยการนิรมิตบ่อน้ำทองคำบ่อน้ำเงินบ่อน้ำทิพย์ในเมือง โดยมีเงื่อนไขที่ชาวเมืองจะต้องรักษาศิลและให้ลัวะที่อาศัยอยู่ในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งมีอยู่ ๙ ตระกูล เป็นผู้ดูแลรักษาต่อมาพวกลัวะทั้ง ๙ ตระกูลได้สร้างเวียงสวนดอกขึ้น มีความเจริญรุ่งเรืองอุดมสมบูรณ์และสงบสุขด้วยมีบ่อน้ำทองคำบ่อน้ำเงินบ่อน้ำทิพย์

ต่อจากนั้นข่าวความอุดมสมบูรณ์ของเมืองนพบุรีที่มีบ่อน้ำทองคำ บ่อน้ำเงิน และบ่อน้ำทิพย์เกิดขึ้นในเมือง ก็เป็นที่เลื่องลือทั่วไปตามบ้านเมืองต่างๆทั้งใกล้เคียงและห่างไกลพวกหัวเมืองต่างๆ ที่ได้ข่าวก็จัดแต่งไพร่พลเป็นกองทัพยกมาจะชิงเอาบ่อน้ำทองคำ และบ่อน้ำเงิน พวกชาวเมืองได้ทราบข่าวศึกดังนั้นก็มีความตกใจและขาดหัวนเกรงในการศึก จึงนำความไปแจ้งให้แก่ฤๅษีที่มาจำศีลภาวนาอยู่ที่นี่ให้ช่วยเหลือ ฤๅษีจึงนำเอาความนั้นไป

กราบทูลให้พระอินทร์ทรงทราบพระอินทร์จึงให้เรียกกุมภพันธ์ ๒ คน ให้ไปขุดเอาเสาอินทขิลเล่มกลางใส่
 สาแหรกเหล็กให้ยักษ์ ๒ คน หามลงไปถึงใต้ที่เมืองนพบุรีเสาอินทขิลดังกล่าวนี้มีฤทธิ์มากซึ่งด้วยอิทธิอำนาจของ
 เสาอินทขิลนี้เองบันดาลให้พวกข้าศึกที่ยกกองทัพมาชิงเอาเมืองนพบุรีนั้นกลายร่างเป็นพม่าไปหมด และเมื่อพวก
 พม่าเหล่านี้เข้าไปในเมืองพวกยักษ์ชาวเมืองก็ถามว่า ท่านมีความประสงค์ต้องการสิ่งใดหรือ พวกพม่าก็ตอบว่า
 พวกเรามีความต้องการอยากได้แก้ว เงินและทองในเมืองของท่าน พวกชาวเมืองก็ตอบว่า พวกท่านอยากได้สิ่งใดก็
 ให้อิฐฐานเอาตามความปรารถนาเถิด ขอแต่ให้พวกท่านรักษาความสัตย์ขอสิ่งใดก็จงเอาสิ่งนั้น อย่าได้ละโมภในสิ่ง
 อื่นด้วยก็แล้วกัน พวกพม่าได้ยินดังนั้นก็มีความดีใจต่างก็ตั้งสัจอธิฐานบูชาขอแก้วเงินทองตามความปรารถนา
 เถิด ขอแต่ให้พวกท่านรักษาความสัตย์ขอสิ่งใดก็จงเอาสิ่งนั้น อย่าได้ละโมภในสิ่งอื่นด้วยก็แล้วกัน พวกพม่าได้ยิน
 ดังนั้นก็มีความดีใจต่างก็ตั้งสัจอธิฐานบูชาขอแก้วเงินทองตามความปรารถนาพวกพม่าเหล่านี้ได้มาอธิฐานขอ
 อยู่ทุกปีบางคนก็ทำพิธีบูชาขอเอาตามพิธีการของพวกยักษ์บางคนก็ถือวิสาสะหยิบเอาไปเสียเฉยๆ ไม่ปฏิบัติตาม
 และมีหน้างงๆก่อนไม่ ก่อนอิฐ ก่อนดินและอาจมีของโสโครกข้างข้างตามบริเวณนั้น และไม่ทำพิธีกรรมบวงสรวง
 ยักษ์กุมภพันธ์สองตน ซึ่งเฝ้าอยู่ที่นี่ กุมภพันธ์สองตนเห็นว่าพวกพม่านั้นไม่มีความนับถือตน จึงพากันหามเอาเสาอิน
 ทขิลกลับขึ้นไปบนสวรรค์เสีย และแต่นั้นมาบ่เงินบ่ทองและบ่แก้วก็เสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ไป คนพวกนั้นก็จะไป
 ขอเอาสิ่งใดก็ได้พวกพม่าเหล่านั้นก็เลยขาดลาภและต่างก็พากันกลับไปยังบ้านเมืองของตนเสียครั้งนั้น มีผู้
 เฒ่าคนหนึ่งเคยไปสักการะบูชาเสาอินทขิลเสมอ วันหนึ่งก็เอาดอกไม้ธูปเทียนจะไปบูชาเสาอินทขิลก็ปรากฏว่ายักษ์
 สองตนนั้นหามกลับไปบนสวรรค์เสียแล้วผู้เฒ่าคนนั้นก็มีความเสียใจมาก จึงร้องไห้ร้องห่มต่างๆ นานา และละ
 จากบรรพชิตไปถือเพศเป็นชีปะขาวบำเพ็ญศีลภาวนาอยู่ใต้ต้นยาง (เข้าใจ ว่าคงไม่ใช่ต้นยางปัจจุบันแน่) เป็น
 เวลานานถึง ๒ ปีก็มีเถระเจ้าองค์หนึ่งจาริกมาแต่ป่าหิมพานต์มาทำนายว่าต่อไปบ้านเมืองนี้จะถึงกาลวิบัติพวกยักษ์
 ได้ยินดังนั้นก็มีความเกรงกลัวเป็นอันมากจึงขอร้องให้พระเถระเจ้าองค์นั้นช่วยเหลือให้พ้นพระเถระเจ้าก็รับปากว่า
 จะช่วยเหลือและได้ขึ้นไปขอความช่วยเหลือจากพระอินทร์อีกพระอินทร์ก็บอกว่าให้พวกชาวเมืองหล่ออ่างล้าง
 (กะทะใหญ่) หนา ๘ นิ้วมือ ขางกว้าง ๔ คอก ขุดหลุมลึก ๘ คอก แล้วให้ปั้นรูปสัตว์ทุกอย่างที่มีในโลกนี้อย่างละ ๑
 คู่ ปั้นรูปคนทั้งหลายให้ครบร้อยเอ็ดเจ็ดภาษาหนึ่งมาคู่หนึ่ง แล้วเอารูปปั้นเหล่านี้ใส่ลงในกะทะเอาลงฝังในหลุมนั้น
 แล้วก่ออิฐถมไว้แล้วให้ก่อเสาอินทขิลไว้เบื้องบนมีกุมภพันธ์สองตนคอยดูแลรักษาและให้ทำพิธีสักการะบูชาให้
 เหมือนกับเสาอินทขิลจริงๆ เถิด บ้านเมืองจะพ้นภัยพิบัติได้พระเถระเจ้าก็นำความมาแจ้งแก่ชาวเมืองให้ทราบ
 พวกชาวเมืองได้ทราบดังนั้นก็ปฏิบัติตามคำของพระอินทร์ทุกประการแต่นั้นมาและได้ทำพิธีบวงสรวง สักการะบูชา
 เสาอินทขิลและรูปกุมภพันธ์ที่สร้างเทียมไว้นั้น แทนเสาอินทขิลจริงมิได้ขาด บ้านเมืองก็รอดพ้นจากภัยพิบัติ ตามที่

พระเถระเจ้าได้ทำนายนั้ประวัติการสร้างเมืองเชียงใหม่ของพญามังรายในปี พ.ศ.๑๘๓๙ ไม่ได้ระบุถึงการสร้างเสาอินทขิลป็นรูปช้างคู่ด้วย มีแต่หลักฐานเหลือถึงปัจจุบันว่า ณ จุดศูนย์กลางของเวียงเชียงใหม่ (ปัจจุบัน คือ หอประชุมติโลกราชข้างศาลากลางเก่า) เคยเป็นที่ตั้งวัดเก่าแก่อายุใกล้เคียงกับเวียงเชียงใหม่ ชื่อว่าวัดสะดือเมือง หรือวัดอินทขิล เชื่อว่าที่นี่เป็นที่ตั้งเสาอินทขิลเสาแรกของชาวเชียงใหม่ตั้งนั้นอินทขิล คือ ชื่อของเสาหลักเมืองเชียงใหม่ซึ่งประดิษฐานอยู่ในวิหารจตุรมุข หน้าวิหารวัดเจดีย์หลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่เสาอินทขิลปัจจุบันเป็นเสาที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยพระเจ้ากาวิละ เมื่อคราสร้างเมืองเชียงใหม่ หลังจากขับไล่พม่าออกไปแล้ว โดยย้ายเสาอินทขิลจากวัดนี้ไปไว้ยังวัดโชติการาม (เจดีย์หลวง) โดยบูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ในปีพ.ศ. ๒๓๔๓ เสาอินทขิลจึงเป็นเสาหลักเมือง เป็นที่เคารพสักการะของชาวเชียงใหม่ เป็นโบราณสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของนครเชียงใหม่

2. ประเพณีบูชาเสาอินทขิล

การบูชาเสาอินทขิลมีมาตั้งแต่สมัยพญามังรายต่อมาเมื่อพระเจ้ากาวิละย้ายที่ประดิษฐานมาวัดเจดีย์หลวง ในพ.ศ. ๒๓๔๓ ก็ได้ทรงฟื้นฟูประเพณีเดิมขึ้นมาอีกโดยกำหนดระยะเวลาไว้เป็นประจำทุกปี ตั้งแต่วันแรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๘ เหนือ(เดือน จันทรคติภาคกลาง) ซึ่งเป็นวัน "เข้าอินทขิล" ไปจนถึงวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๙ เหนือซึ่งเป็นวัน"ออกอินทขิล" ประเพณีนี้บางที่ชาวบ้านเรียกสั้นๆ ว่า "เข้าอินทขิล" และบางที่ก็เรียกตามวิธีปฏิบัติว่า "ใส่ขันดอก"ในสมัยก่อน ได้มีการทำพิธีสักการะบูชาเสาอินทขิลเป็นประจำทุกปี การทำพิธีดังกล่าวนี้มักจะทำกันในปลายเดือน ๘ เหนือข้างแรมเก่าๆ ในวันเริ่มทำพิธีนั้นพวกชาวบ้านชาวเมืองทั้งเฒ่าแก่หนุ่มสาวก็จะพากันนำเอาดอกไม้ ธูปเทียน น้ำขมิ้นส้มป่อยใส่พานหรือภาชนะไปทำการสรงสรง สักการะบูชา การทำพิธีดังกล่าวนี้มักจะเริ่มทำในวันแรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๘ เหนือ และเสร็จเอาเมื่อวันขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๙ เหนือ เป็นประจำทุกปีจึงเรียกกันว่า "เดือน ๘ เข้า เดือน ๙ ออก"ในระหว่างการทำพิธีนี้ เขาจะจัดให้มีขอฟื้นเมืองและมีช่างฟ้อนหอกฟ้อนดาบสังเวทเทพดาอารักษ์ผี (เสื่อ) บ้านผี (เสื่อ) เมืองหรือเจนบ้านเจนเมืองและในเมื่อถึงกำหนดพิธีนี้ทุกปีพวกช่างขอฟื้นเมืองเชียงใหม่ทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ห่างไกลสักเพียงไร จะต้องเดินทางมารวมกันที่เสาอินทขิล และผลัดกันขอเป็นพลีกรรมถวายและเชื่อว่าพวกช่างขอฟื้นเมืองนี้ไม่มีคนไปจ้างขอฟื้นเมืองตลอดชีวิตนอกจากการเซ่นสังเวทแล้ว ก็มีการเชิญผีเจ้านายมาเข้าทรงมาชี้ เพื่อบอกถึงสภาพความเป็นไปของบ้านเมืองว่าจะดีร้ายอย่างไร ฝนฟ้าข้าวปลาอาหารจะอุดมสมบูรณ์หรือไม่ ถ้าชะตาบ้านเมืองไม่สู้ดีก็จะมี การ "สืบชะตาเมือง" เป็นพิธีต่ออายุเมือง และก่อนจะทำพิธีเข้าอินทขิลจะมีการเลี้ยงผีปู่ย่าตอดัยคำก่อนด้วย

3. กิจกรรมในประเพณีเข้าอินทขิล

กิจกรรมในประเพณีเข้าอินทขิลการจัดให้มีประเพณีเข้าอินทขิลนั้น เทศบาลนครเชียงใหม่ ร่วมกับวัดเจดีย์หลวง เป็นผู้ดำเนินการประกอบประเพณี ซึ่งมีทั้งคติทางพุทธศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมกล่าวคือ สิ่งที่ประชาชนเตรียมไปในประเพณีบูชาเสาอินทขิลอันประกอบด้วยดอกไม้ ธูปเทียน น้ำขมิ้น ส้มป่อยนั้น จะนำไปใช้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ดังนี้

1.3.1 พิธีบูชาเสาอินทขิล พิธีนี้กระทำได้โดยการจตุรปูเทียนบูชาอินทขิลกับรูปกุ่มภัณฑ์และ ฤกษ์ทั้งนี้เพื่อให้บ้านเมืองอยู่สงบสุข ร่มเย็น ช่วงเวลาสำหรับทำพิธีบูชาเสาอินทขิล คือ ช่วงปลายเดือน ๘ ต่อต้น เดือน ๙ วิหารอินทขิลจะเปิดให้ประชาชนเข้าไปสักการบูชาตั้งแต่เช้า ซึ่งจะ ต้องทำพิธีปลีกรรมเครื่องบูชานี้

1.3.1.1 การบูชาอินทขิล

เครื่องบูชา มี ข้าวตอกดอกไม้ และเทียน ๘ สวย พลุ ๘ สวย ดอกไม้เงิน ๑ ผ้าขาว ๑ ร้าซ่อขาว ๘ ผืน มะพร้าว ๒ คะแนง กล้วย ๒ หวีอ้อย ๒ เหล้า ข้าว ๔ ควัก (กระตัง) แกงส้มแกงหวาน อย่างละ ๔ โขชนะอาหาร ๗ อย่างใส่ขันบูชา

1.3.1.2 การบูชาต้นยางหลวงในวัดเจดีย์หลวง

เครื่องบูชา มี เทียน ๒ คู่ พลุ ๒ สวยดอกไม้ ๒ สวย หมาก ๒ ขด ๒ ก้อม ซ่อขาว ๔ ผืน หม้อใหม่ ๑ ใบ กล้วย ๑ หวี ข้าว ๔ ควักแกงส้มแกงหวานอย่างละ ๔ โขชนะอาหาร ๗ อย่าง

1.3.1.3 การบูชากุ่มภัณฑ์ 2 ต้นในวัดเจดีย์หลวง

ให้แต่งดอกไม้ธูปเทียนเครื่องบูชา มีเทียนเงิน ๔ เหล้า เทียนคำ ๔ เหล้า ซ่อขาว ๘ ผืน ซ่อแดง ๘ ผืน ฉัตรขาว ๒ ฉัตรแดงมะพร้าว ๔ คะแนง กล้วย ๔ หวี อ้อย ๔ เหล้าไหเหล้า ๔ ไห ปลาปิ้ง ๔ ตัว เนื้อสุก ๔ ชิ้น เนื้อดิบ ๔ แกงส้มแกงหวานอย่าง ๔ เปี้ย ๑,๓๐๐ หมก ๑,๐๐๐ ผ้าขาว ๑ ร้า อาสนะ ๑๒ ที่ ฯ

1.3.1.4 การบูชาช้าง 8 ตัวที่พระเจดีย์หลวง

ช้างแต่ละตัวมีเครื่องบูชานี้ เทียนเงิน ๑ คู่ เทียนคำ ๑ คู่ ฉัตรแดง ซ่อแดง ๑ มะพร้าว ๑ คะแนง กล้วย ๑ หวี อ้อย ๑ เหล้า หมู ๑ หาบ หมาก ๑ ขด ๑ ก้อม พลุ ๑ เหล้า ข้าวตอกดอกไม้แดง ๗ อย่างใส่ขันบูชา

1.3.2 พิธีใส่ขันดอก เป็นพิธีที่กระทำต่อจากการจตุรปูเทียนบูชาเสาอินทขิล ทางวัดจะเตรียมพานเรียงไว้เป็นจำนวนมาก เพื่อให้ประชาชนนำดอกไม้ที่ตนเตรียมมาไปวาง (ใส่) ในพาน (ขัน)จนครบ เหมือนกับการใส่บาตรดอกไม้ การถวายดอกไม้เป็นการแสดงความเคารพบูชาแก่เสาอินทขิลกุ่มภัณฑ์ ฤกษ์ และ พระรัตนตรัย

1.3.3 การใส่บาตรพระประจำวันเกิด นอกจากเปิดวิหารอินทิลจัดพานรับดอกไม้แล้ว ทางวัดยังได้จัดเตรียมบาตร ๗ ลูก วางไว้หน้าพระพุทธรูปประจำวันเกิดทั้ง ๗ วัน คือ

วันอาทิตย์พระพุทธรูปปางถวายเนตร

วันจันทร์พระพุทธรูปปางห้ามญาติ

วันอังคารพระพุทธรูปปางไสยาสน์

วันพุธพระพุทธรูปปางอุ้มบาตร

วันพฤหัสบดี พระพุทธรูปปางขัดสมาธิ

วันศุกร์พระพุทธรูปปางรำพึง

วันเสาร์พระพุทธรูปปางนาคปรก

ผู้ทำบุญนิยมแลกเงินเหรียญใส่บาตรเท่ากับอายุในปีที่กำลังจะมาถึง (อายุเต็ม + ๑) ในสมัยก่อนใช้ "สตางค์แดง" คือเหรียญ ๑ สตางค์แบบมีรูปตรงกลางซึ่งเลิกใช้นานแล้ว ปัจจุบันคงซึ่งแลกได้จากผู้รับใช้เหรียญกษาปณ์รุ่นปัจจุบันแลกสตางค์ที่ทางวัดจัดไว้

1.3.4 พิธีสงฆ์พระเจ้าฝนแสนห่าพระเจ้าฝนแสนห่า คือ พระพุทธรูปซึ่งประดิษฐานอยู่ที่วัดช่างแต้ม ซึ่งอยู่ใกล้ๆวัดเจดีย์หลวง ชาวเชียงใหม่เชื่อว่า พระพุทธรูปองค์นี้มีพุทธานุภาพบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลเทศบาลนครเชียงใหม่ จึงอาราธนามาประดิษฐานบนรถแห่ไปตามถนนสำคัญๆ ในเมืองให้ประชาชนสงฆ์ในวันแรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๘ ซึ่งเป็นวันเริ่มงานประเพณี หลังจากนั้นก็นำมาประดิษฐานไว้ที่วิหารวัดเจดีย์หลวงทุกวันตลอดงานพิธีเข้าอินทิลเพื่อให้ประชาชนที่ไปร่วมงานได้สงฆ์พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์นี้อย่างทั่วถึง

1.3.5 พิธีสืบทอดเมืองเป็นพิธีที่กระทำหลังจากสิ้นสุดการบูชาเสาอินทิลแล้วระยะหนึ่ง แต่ก็ยังคงอยู่ในช่วงครึ่งแรกของเดือน ๙ เหนือประเพณีนี้มีขึ้นเนื่องจากเมืองเชียงใหม่สร้างขึ้นตามหลักโหราศาสตร์และการเลือกชัยภูมิตลอดจนมหาทักษาเพื่อให้ได้ชัยภูมิเวลาและฤกษ์ที่เป็นมงคล อันจะบันดาลให้เมืองเจริญรุ่งเรืองสืบไป อย่างไรก็ตาม เมื่อวันเวลาผ่านไปย่อมมีบางช่วงที่ดวงเมืองเบี่ยงเบนตามลักษณะการทำบุญสืบทอดเมืองจะช่วยให้เคราะห์ร้ายลดลงและสถานการณ์ต่างๆ กลับดีขึ้นไปการสืบทอดเมืองของชาวล้านนาเทียบได้กับการทำบุญวันเกิด แต่มีพิธีการค่อนข้างละเอียดถี่ถ้วน โดยมีความเชื่อว่าหากกระทำแล้วจะช่วย"สืบ" อายุให้ยืนยาวต่อไปพิธีสืบทอดเมืองเชียงใหม่ จะกระทำในตัวเมือง ๑๐ แห่ง คือ ที่กลางเวียง อันเคยเป็นสะดือเมือง ประตูเมืองทั้ง ๕ ประตู และแจ้งเวียง(มุมเมือง) ทั้ง ๔ แจ้งเมื่อมีพระบรมราชานุสรณ์สามกษัตริย์ มาประดิษฐานที่หน้าศาลากลางเก่า ตั้งแต่พ.ศ.๒๕๒๖การทำพิธีสืบทอด ณ กลางเวียงก็กระทำที่บริเวณอนุสาวรีย์สามกษัตริย์

โดยมีพระสงฆ์ ๙ รูป ที่เหลืออีก ๔ แห่ง มีพระสงฆ์แต่ละ ๑๑ รูปรวมทั้งสิ้นเป็น ๑๐๘ รูป เท่ากับจำนวน ๑๐๘ มงคลในลัทธิพราหมณ์ และเท่ากับพระพุทธคุณพระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ รวม ๑๐๘ ประการเช่นกันพิธีสืบชะตาเมืองซึ่งเริ่มทำตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๑นั้น จะกระทำขึ้นพร้อมๆ กันทุกจุดในเวลาเช้าวันพิธี โดยเริ่มจากพิธีขึ้นท้าวทั้งสี่ (คือท้าวจตุโลก-บาล) เวลา ๐๗.๐๐ นาฬิกา หลังจากนั้น เวลา ๐๙.๐๐ นาฬิกา จะเริ่มพิธีสืบชะตาเมือง โดยเริ่มด้วยการจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย สมาทานเบญจศีล พระภิกษุสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ แล้วแสดงธรรมเทศนาเมื่อจบแล้วจึงถวายภัตตาหารเพลแก่พระสงฆ์ หลังจากเพลมีพิธีถวายไทยทานพระสงฆ์อนุโมทนา ผู้ประกอบพิธีกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลแก่เทพยดาอารักษ์ ตลอดจนพระวิญญูญาณพญามังราย และผู้ครองนครเชียงใหม่ทุกพระองค์

บรรณานุกรม

ชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีเชียงใหม่. (2539). *ประเพณีเก่าเชียงใหม่ 700 ปี*. ชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรม
ประเพณีเชียงใหม่.

ประชาสัมพันธ์ จังหวัดเชียงใหม่. (2538). *สมโภช 600 ปี พระธาตุเจดีย์หลวง*. ส.ทรัพย์การพิมพ์

ลมู จันทน์หอม. (2540). *ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม*. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2537). *ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม: เอกสารวิชาการร่วมสมโภช 700 ปี
เชียงใหม่อันดับที่2*. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.